

УДК 7.01

Солоділова Олена Володимирівна
кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії культури і культурології
Східноукраїнського національного
університету ім. В. Даля
e-mail: rveo@mail.ru

ІНКУЛЬТУРАЦІЯ – ЕСТЕТИЧНИЙ ВИМІР

Вивчення молоддю естетики є необхідною складовою інкультурації сучасної особистості. Процес інкультурації розглядається через залучення людини у вивчення категорій естетики, естетичну діяльність, що може реалізуватися в процесі естетичної оцінки.

Ключові слова: інкультурація, естетична інкультурація, особистість, індивід, соціум, естетична діяльність, естетична оцінка.

Солоділова Елена Владимировна, кандидат философских наук, доцент кафедры философии культуры и культурологии Восточноукраинского национального университета им. В. Даля

Инкультурация – эстетическое измерение

Изучение молодежью эстетики является необходимой составляющей инкультурации современной личности. Процесс инкультурации рассматривается через приобщение человека к изучению видов искусства и непосредственному участию в эстетической деятельности, что предполагает обучение эстетической оценке и вынесению эстетического суждения.

Ключевые слова: инкультурация, эстетическая инкультурация, личность, индивид, социум, эстетическая деятельность, эстетическая оценка.

Solodilova Olena, Ph.D., Associate Professor of Philosophy of Culture and Cultural Studies East Ukrainian National University named V. Dahl

Inkulturation – aesthetic dimension

A study of youth aesthetics is a necessary component of inculturation modern personality. The process of inculturation is seen through the communion of man to the study of arts and direct participation in the aesthetic activity, which involves the training of aesthetic assessment and imposition of aesthetic judgment.

Responsibility to society and nature, professionalism and personal attitude to the objects actually define a new perspective on education and formation of the person, human activities put forward by one of the first places in the productive and social sectors of society, philosophy, aesthetics and culture.

Culture is linked by numerous ties with the aesthetics. As a system that teaches human basic aesthetic categories, it enables today's youth to join the established cultural traditions, to become the bearer of a certain lifestyle, knowledge systems and values.

The study of aesthetics is developing a tolerant attitude to the world as a unity of diversity, and aesthetic perception of reality allows for a more qualitative assessment of the potential of culture.

The aesthetic understanding of reality means, first of all, aimed at improving the process of inculturation of the person: the development of feelings, emotions, figurative and associative thinking, artistic and creative abilities, aesthetic taste education to meet the needs in the development of cultural values, mastering the skills of analyzing works of art, an aesthetic exercise assess their artistic features, the formation and the statement of aesthetic judgments, etc.

General cultural competence, which is acquired by the individual in the process of inculturation, is referring to the mastery of them large enough amount of knowledge and social experience through practice.

Entry into the culture, development of its values allows the individual to shape the development of the emotional sphere of the person, of high aesthetic value, creates conditions for the improvement of the art of dialogue with various representatives of the society, presentation of results of the activity. This process allows not only to study the creative activities of individual members of different cultural epochs and aesthetic style, but also to take part in the cultural and creative activity. Examples of such activities may be projects aimed at the study of the aesthetic heritage of culture of the city, province, country, etc.

In the process of self-study individual learns not only to create a separate product form of art, but also to give him aesthetic appreciation on the part of the structure, content, design, ie to implement features of aesthetic evaluation in full.

The method of self-attraction to cultural and creative activity helps to develop the individual's ability to self-assessment, to interact with other members of society without conflicts, the culture of dialogue and presentation of results of individual activity. This allows the individual at the time of the study of aesthetic values, not only to improve their own culture, but also to take part in the inculturation of other representatives of culture during a demonstration of the creative developments.

Involvement in the process of inculturation of the individual aesthetic values gives a great opportunity for self, self-creation of the individual, especially in moral and aesthetic terms. That aesthetic activity is aimed at creating

an aesthetic object. It is based on a long, hard work, self-restraint, to compare its quality with the ability of others to overcome itself and achieve new results.

The process of inculturation involving aesthetic resources involves modeling of situations in life in which a person is. Aesthetic activity of an individual is always emotionally saturated, which accelerates the action of the psychological mechanisms of adaptation of man to the environment, with the active position aimed at increasing personal status.

During the self-identification of aesthetic activity to meet certain aesthetic needs of people, it has a permanent character and is a periodic attempts to find the individual in the socio-cultural environment of their own kind and take yourself to them.

In today's society there are new value system that encourage the development of aesthetic activity of the individual, mass of different types of art, becoming relations between the aesthetic and the political, economic and cultural life of society.

In the process of inculturation takes aesthetic representation of attitudes of various segments of the population. In the culture of post-industrial society the concept of beauty often gets relative and do not always become a prerequisite for the individual identity in the culture. Aesthetic inculturation can manifest itself in its visible forms of merchandise.

Aesthetic inculturation should give the opportunity to enter the inner nature of man.

Key words: inculturation, aesthetic inculturation, the identity, the individual, society, aesthetic activity, aesthetic evaluation.

Наукова мета. Стаття спрямована на проведення аналізу та акцентуації ролі та значення естетичних засобів для формування культури особистості сучасної молоді в процесі інкультурації.

Сучасні умови життя вимагають від людини дотримуватися визначених факторів, основними з яких є конкуренція та становлення ринкових відносин, що спричиняють оновлення нових вимог до формування особистості. Відповідальність перед соціумом та природою, професіоналізм та особисте ставлення до об'єктів дійсності визначають новий погляд на виховання та становлення особистості, висувають людську діяльність на одне з перших місць у виробничій та соціальній ланках суспільства, в філософії, естетиці та культурі.

Культура пов'язана багаточисленними узами з естетикою. Будучи системою, що навчає людину основним естетичним категоріям, вона дає можливість сучасній молоді залучатись до сталих культурних традицій, стати носієм певного образу життя, системи знань та цінностей. Необхідність оптимізації культуристворюючих функцій естетики, її орієнтації на виховання "людини культури", здатної активно реалізовувати себе в мінливих умовах сучасного суспільства, визначає значущість дослідження проблеми інкультурації особистості. Дослідженням проблеми інкультурації особистості в різних сферах культури займалися такі вчені, як Р. Гранкіна [1], Г. Данилова [2], Ц. Дугарова [3], М. Кірова [4], Є. Попкова [5], Т. Стефаненко [6], І. Сухіна [7], Ю. Шубін [8] тощо.

Вивчення естетики розвиває толерантне відношення до світу як єдності багатоманітності, а естетичне сприйняття дійсності дозволяє більш якісно оцінити потенціал культури, її унікальність і значущість. Проблемне поле естетики дає молоді неперевершений матеріал для "будівництва" особистого вектору розвитку, самоідентифікації, а також для чутливого усвідомлення своєї національної та культурної ідентичності. Розвиваючий потенціал естетичних категорій, пов'язаний зі світоглядним характером самого предмета, на основі якого моделюються різні історичні та регіональні системи світогляду, втілені в яскраві художні образи.

Естетичні засоби освоєння дійсності, в першу чергу, спрямовані на удосконалення процесу інкультурації особистості: розвиток почуттів, емоцій, образно-асоціативного мислення та художньо-творчих здібностей, виховання естетичного смаку задля задоволення потреби в освоєнні цінностей світової культури, набуття знань про стилі та напрямки світової художньої культури, про верхівки художньої творчості у вітчизняній та зарубіжній культурі, оволодіння навичками аналізу творів мистецтва, здійснення естетичної оцінки їх художніх особливостей, формування та висловлення естетичних суджень, використання набутих знань та вмій для формування особистого культурного середовища.

Інкультурацію прийнято визначати як процес формування в особистості загальної культурної компетентності по відношенню до стандартів того суспільства, в якому вона проживає [3]. До них належать, перш за все, системи ціннісних орієнтацій та переваг, прийнятих в суспільстві, етикетних норм поведінки в різних життєвих ситуаціях, певні пізнання в області національних та станових традицій, пануючій моралі, моральності, світогляду, звичаїв, обрядів, культурній історії цього народу, основних символів національної гідності, гордості. Іншими словами, загальна культурна компетентність, що здобувається індивідом в процесі інкультурації, має на увазі опанування ним достатньо великого об'єму знань та соціального досвіду через практичну діяльність в складі різних соціокультурних груп. Засоби оволодіння індивідом всіма цими багаточисленними знаннями

зосереджені переважно в домашньому вихованні та загальній освіті, а також у всій сукупності соціальних контактів особистості з її оточенням.

Процес інкультурації починається з дитинства індивіда і полягає у засвоєнні певних стандартів дій, які він спочатку просто спостерігає, потім намагається відтворити, а на заключному етапі зробити самостійно та навіть можливо вигадати. Певні шляхи, орієнтири, стандарти дій даються в родинному колі і належать до культури самого індивіда. Але остаточний процес культурної ідентифікації йому необхідно буде "пройти" самостійно, досягнувши певного віку дорослості.

Первинні процеси інкультурації спостерігаються в навчанні малюка споживати певні продукти їжі, притаманні цій культурі. Використання столових приладів спочатку застосовують в ігровій формі, можливо з використанням спеціальних іграшок для навчання, залучення інших героїв циклу, які зможуть в ігровому форматі навчити дитину використовувати предмети за призначенням. Традиції вживання їжі за допомогою столових приладів практикуються не у всіх культурах і завданням індивіда є навчитись толерантно відноситись до культури, які не вважають це за необхідне у своїй культурі.

Під час дорослішання індивід знайомиться зі звичаями своєї культури, намагається їх використовувати в своєму особистому житті. Першим етапом є оволодіння національною мовою, що відрізняє його від інших культур і надає певну унікальність. Вхідження в культуру, засвоєння її цінностей дозволяє індивіду формувати розвиток емоційної сфери особистості, високі естетичні цінності, створює умови для удосконалення мистецтва ведення діалогу з різними представниками соціуму, оформлення результатів своєї діяльності, яка може бути спрямована на вивчення культурних цінностей. Цей процес дозволяє не лише вивчати творчу діяльність окремих представників різних культурних епох та естетичних стилів, але й самому приймати участь в культуротворчій діяльності.

Прикладом культуротворчої діяльності можуть бути проекти, спрямовані на вивчення естетичного надбання культури міста, краю, країни тощо. Робота індивіда може бути визначена не лише обранням теми дослідження, а також конкретним видом, наприклад дослідника, художника, редактора, оратора тощо. Окрім цього, індивід має змогу самостійно віднайти кінцевий продукт своєї діяльності, наприклад знання, певний продукт творчості. Для цього діяльність повинна бути чітко означена певним стандартом дії: так, по-перше, пояснити самому собі вибір певного виду творчості, знайти та описати його походження; по-друге – віднайти основні матеріали для роботи, створення певного продукту творчості; по-третє – перерахувати якості, якими повинна володіти творча особистість, і виявити місце цього продукту в сучасному світі шляхом естетичної оцінки та висловлення естетичного судження.

В процесі дослідження індивід навчається не лише створювати продукт окремого виду мистецтва, а й давати йому естетичну оцінку з боку структури, наповнення, оформлення, тобто реалізовувати особливості естетичної оцінки повною мірою. В процесі реалізації своїх особистих естетичних потреб індивід стикається з визначенням як чеснот, так і недоліків роботи творця. До основних чеснот, безперечно, належить його особиста можливість творити культуру, виявити свої творчі можливості. Однак недоліком самостійної культуротворчої діяльності може стати відмінність первісно запланованого результату діяльності від кінцевого.

Можливість уникнення подібних недоліків вбачається у тому, що інкультурація особистості сучасної молоді найбільшою мірою спроможна відбуватись із залученням до вивчення естетики. Цьому сприяє не лише специфіка цього розділу філософії, здатного розвивати почуття, емоції, образно-асоціативне мислення та художньо-творчі здібності. Метод самостійного залучення до культуротворчої діяльності дозволяє розвивати здібності індивіда до самооцінки, до взаємодії з іншими представниками соціуму без конфліктів, до культури ведення діалогу та оформлення результатів індивідуальної діяльності. Це дозволяє індивіду під час дослідження естетичних цінностей, не лише удосконалювати особисту культуру, а й брати участь в інкультурації інших представників культури під час демонстрації своїх творчих надбань. Це, в свою чергу, може сприяти появі конкуренції між учасниками інкультурації, і створює умови для адекватної конкуренції творців. До того ж естетична сутність людини, її природи, отримує найповніше вираження свого Я, оскільки під час культуротворення відсутній утилітаризм і кожний учасник стає володарем не матеріальних, а символічних благ.

Залучення індивіду в процесі інкультурації до естетичних цінностей дає великі можливості для самовиховання, самоудосконалення, самостворення особистості, особливо в моральному та естетичному планах. Саме естетична діяльність, спрямована на створення естетичного об'єкта, має в основі довгу, напружену роботу, самообмеження, можливість порівнювати свої якості зі здібностями інших, подолати себе та досягти нових результатів. Адже інкультурація повинна бути спрямована не лише на засвоєння певного стандарту дій в цій культурі, а й має бути пов'язана з активністю індивіда по створенню ним нових культурних форм.

Кажучи про процеси інкультурації, слід зауважити, що в естетичній діяльності моделюються життєві ситуації, в яких опиняється людина, до того ж в концентрованій формі. Естетична діяльність індивіда завжди емоційно насичена, що прискорює дію психологічних механізмів, пов'язаних з адаптацією людини до оточуючих умов, з активною позицією, спрямованою на підвищення особистого статусу.

Індивід в процесі естетичної діяльності, до її символів та образів створює образ свого Я, до того ж його життя в більшості будується під впливом цього відображення. Звісно, самоідентифікація може мати хибний, ілюзорний характер. Цей стан вкрай болісний для індивіда, адже перебування у світі ілюзій рано чи пізно закінчиться тим, що вчені називають "кризою ідентичності". Естетика створює середовище для відпрацювання людиною адекватних культурних та морально-психологічних якостей, необхідних для самовизначення в соціумі, дає можливість відповісти на питання про своє буття сьогодні і завтра, визначити перспективи для свого удосконалення, руху до оптимального свого Я результату.

Під час естетичної діяльності самоідентифікація особистості, задовольняючи певні естетичні потреби людей, має перманентний характер і є періодичними спробами індивіда віднайти в соціокультурному середовищі собі подібних і віднести себе до них.

В сучасному соціумі виникають нові ціннісні установки, які стимулюють розвиток естетичної діяльності індивіду, масовізацію різних видів мистецтва, становлення зв'язків між естетичним та політичним, економічним, культурним тощо життям суспільства.

Естетичні категорії перетворюються на новий соціокультурний механізм, за допомогою якого стає можливим заповнити ті культурні лакуни, які утворились в ході зменшення ролі традицій та традиційних цінностей у свідомості людей. Саме естетика з точки зору краси здійснювала інтегративну дію на суспільство, що модернізувалось, передаючи нові цінності, моральні установки, уявлення про прекрасне та потворне, високе та низьке.

Сучасна естетика значною мірою багатофункціональна та різноманітна, що не дає можливості визначити її формально. Всеохоплюючий характер естетики як філософського напрямку означає, що сучасна культура, використовуючи механізм естетичної діяльності від початку до кінця, на всіх стадіях її вияву, проникає у всі сфери суспільного організму, транслуючи нові цінності, смисли.

Необхідно відзначити, що в процесі естетичної інкультурації відбувається репрезентація ціннісних установок різних шарів населення. В культурі постіндустріального суспільства поняття прекрасного, як однієї з провідних категорій естетики, часто набуває відносного характеру і не завжди стає необхідною умовою самоідентифікації особистості в культурі. Проте концепт краси повинен бути чітко визначений для кожної конкретної культури, ретельно представлений в людській свідомості для швидкої самоідентифікації. Тут необхідно вказати на значущість національного костюму для кожної культури. За допомогою залучення до культурної спадщини через можливість самостійного використання чеснот національної культури, естетична інкультурація може виявлятися у своїх видимих речових формах, в т. ч. системі національного костюму, використовуючи його не лише на свята, а й в повсякденному житті. Це не означає, що людина використовує обмежену модель національної культури: можливості естетичної інкультурації реалізуються у всій повноті лише за умови смислового наповнення свідомості індивіда образами своєї культури.

Відзначимо, що поєднання існуючого образу представника конкретної культури в свідомості індивіда, який знаходиться на стадії інкультурації, накладається на реальний досвід спілкування з ключовою фігурою системи інкультурації – носієм культури. Емоційне, когнітивне відношення до своєї культури відрізняється динамічністю не лише у дітей, але й у дорослих. Ця динаміка відзначається різними стадіями інкультурації. Первинна естетична інкультурація виявляється в процесі спостереження та сприйняття зразків естетичної діяльності, вторинна ж стадія пов'язана з процесом індивідуальної культуротворчої діяльності.

Різні види та особливості художньо-творчої діяльності виявляються своєрідним культурним індикатором, який фіксує приналежність індивіда до тієї та іншої соціальної або культурної групи. Так, для людей, що знаходяться на верхівці соціальної драбини, характерне заняття тими видами естетичної діяльності, які потребують спеціальних дорогих інструментів, тоді як групові види творчості менш витратні.

В процесі естетичної інкультурації можуть утворюватися власні субкультури, що містять цінності, які відрізняються від загальноприйнятих, базових цінностей культурної системи. В рамках цих субкультур можуть виникати девіантні форми творчості, що продукують і транслують в суспільстві позаправове відношення до офіційно визнаних правил.

Розвиток індустріального суспільства суттєво змінив процес естетичної інкультурації: з стихійного феномену він перетворюється в планомірно організований процес. В межах індустрії естетичної сфери відбувається не лише виробництво, але й прийняття та розповсюдження певних

зразків творчості й образів сучасної людини. Естетична інкультурація являє один з супутніх моментів становлення суспільства масового споживання. Мода стає системою цілеспрямованих процесів зі створення, розповсюдження та залучення великої кількості людей до стандартів естетичної діяльності, що постійно змінюються, та зовнішнім формам вияву своєї культурної самоідентифікації.

Отже, естетична інкультурація повинна давати можливість виходу внутрішній природі людини, не заганяючи її в глибину і не наносячи болісних ударів. Спонтанний вияв особистості у відкритому, вільному самовираженні пов'язаний з процесами самоідентифікації. Формалізація залучення до культурних традицій скоріше за все виражається в страху перед неконтрольованим внутрішнім життям індивіда. Таким чином, з'єднання в гармонійній єдності двох світів (внутрішнього Я та соціального світу) пов'язане з розкриттям естетичного потенціалу особистості та повинно сприяти реальному ствердженню самостійності особистості.

Література

1. Гранкина Р. М. Проблема социализации личности старшеклассников в отечественной педагогике и школе 60-80-х годов XX века / Р. М. Гранкина ; ред. В. В. Макаев ; Пятигорский гос. лингвистический ун-т. – Пятигорск : Издательство ПГЛУ, 2001. – 174 с.
2. Данилова Г. И. Мировая художественная культура. Вечные образы искусства. Мифология: Учебник / Г. И. Данилова. – М.: Дрофа, 2009. – 176 с.
3. Дугарова Ц. Д. Инкультурация личности в современной национальной школе : дис. ... канд. культурологии : 24.00.01 / Ц. Д. Дугарова. – Чита, 2004. – 167 с.
4. Кирова М. Ю. Психолого-педагогический аспект инкультурации личности будущего учителя иностранных языков / М. Ю. Кирова // Ученые записки ЗабГГПУ. – М.: Оникс 21 век, 2012. – С. 11–16.
5. Попкова Е. Б. Теоретические подходы к исследованию инкультурации как социокультурного процесса / Е. Б. Попкова // Теория и практика общественного развития. – 2013. – № 3. – С. 43–48.
6. Стефаненко Т. Социализация. Инкультурация. Культурная трансмиссия : [электронный ресурс] / Т. Стефаненко // Список авторов книг о магии, парапсихологии. Уникальная подборка книг для самостоятельного изучения. – Режим доступа: http://rumagic.com/ru_zar/sci_psychology/stefanenko/0/j92.html. – Название с экрана.
7. Сухина И. Г. Ценности и культурная картина мира: к вопросу об аксиологии культуры / И. Г. Сухина // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Философия. Культурология. Политология. Социология". – Том 24 (65). – 2012. – № 1/2. – С. 232–243.
8. Шубин Ю. А. Традиция как ресурс социально-культурной идентичности личности в современном обществе : дис. ... канд. культурологии : 24.00.01 / Ю. А. Шубин. – СПб, 2009. – 177 с.

References

1. Grankina R. M. Problema sotsializatsii lichnosti starsheklassnikov v otechestvennoi pedagogike i shkole 60-80-kh godov XX veka / R. M. Grankina; red. V. V. Makaev; Piatigorskii gos. lingvisticheskii un-t. – Piatigorsk : Izdatel'stvo PGLU, 2001. – 174 s.
2. Danilova G. I. Mirovaia khudozhestvennaia kul'tura. Vechnye obrazy iskusstva. Mifologiya: Uchebnik / G. I. Danilova. – M.: Drofa, 2009. – 176 s.
3. Dugarova Ts. D. Inkul'turatsiia lichnosti v sovremennoi natsional'noi shkole / Ts. D. Dugarova : dis. ... kand. kul'turologii : 24.00.01 / Ts. D. Dugarova. – Chita, 2004. – 167 s.
4. Kirova M. Iu. Psikhologo-pedagogicheskii aspekt inkul'turatsii lichnosti budushchego uchitel'ia inostrannykh iazykov / M. Iu. Kirova // Uchenye zapiski ZabGGPU. – M.: Oniks 21 vek, 2012. – S. 11–16.
5. Popkova E. B. Teoreticheskie podkhody k issledovaniiu inkul'turatsii kak sotsyokul'turnogo protsesssa / E. B. Popkova // Teoriia i praktika obshchestvennogo razvitiia. – 2013. – № 3. – S. 43–48.
6. Stefanenko T. Socializaciia. Inkul'turaciia. Kul'turnaja transmissiia : [jelektronnyj resurs] / T. Stefanenko // Spisok avtorov knig o magii, parapsihologii. Unikal'naja podborka knig dlja samostojatel'nogo izuchenija. – Jelektron. dannye. – Rezhim dostupa: http://rumagic.com/ru_zar/sci_psychology/stefanenko/0/j92.html. – Nazvanie s jekrana.
7. Sukhina I. G. Tsennosti i kul'turnaia kartina mira: k voprosu ob aksiologii kul'tury // Uchenye zapiski Tavricheskogo natsional'nogo universiteta im. V. I. Vernad'skogo. Seriiia "Filosofiiia. Kul'turologiia. Politologiia. Sotsiologiia". – Tom 24 (65). – 2012. – № – 1/2. – S. 232–243.
8. Shubin Iu. A. Traditsiia kak resurs sotsial'no-kul'turnoi identichnosti lichnosti v sovremennom obshchestve / Iu. A. Shubin : dis. ... kand. kul'turologii : 24.00.01 / Iu. A. Shubin. – SPb, 2009. – 177 s.